

1984 – A MAGYAR NYELVÉSZETBEN

KENESEI ISTVÁN | HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont
kenesei.istvan@nytud.hun-ren.hu | DOI: 10.18135/PG70.2024.8

Újabb és ezúttal szokatlan említésben részesült a közelmúltban Prószéky Gábor, az MTA Doktora, a PPKE ITK egyetemi tanára, a Nyelvtudományi Kutatóközpont főigazgatója, a MorphoLogic alapító igazgatója, a Széchenyi-díj és több más magas kitüntetés birtokosa stb., stb., akinek a 70. születésnapját köszönti a jelen írás. Ez az említés azonban nem a fentiekben elősorolt tudományos vagy innovatív tevékenységéhez kötődik, hanem egy fiatalkori akciójához, amit nem is egyedül követett el.

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) egy eléggé népszerű, kb. 25 ezer követővel bíró Facebook-fiókot tart fenn, amelyen naponta több bejegyzést helyez el. 2024. január 11-én megjelent egy rövid közlemény és egy ügyirat, amelynek a tartalma jelen sorok írója számára nem volt ismeretlen.¹ A poszt az alábbi titkos jelentést tartalmazta, amelyben a BM ügynökének eredeti szövegét dőlt betűvel, az ÁBTL anonim munkatársának megjegyzéseit szögletes zárójelek között közlöm:

Budapest, 1984. február 1.

Barátom január első napjaiban a "Csendes" vendéglőben hosszabb beszélgetést folytatott a következő személyekkel:

Nádasdy Árpád /ELTE BTK Angol Intézet/ [helyesen Nádasdy Ádám]

Kálmán C. György /MTA Irodalomtudományi Intézet/

Kálmán László /Filmtudományi Intézet/

Proszéky Gábor /Zenetudományi Intézet/. [helyesen Prószéky Gábor]

A beszélgetés során politikai kérdések is szóba kerültek, valamint a magyarországi ellenzék helyzete általában. A fentebbi személyek egy lazább csoportot képeznek, bizonyos szálakkal a magyar ellenzék kemény magjához. A kapcsolatot Nádasdy tartja, akinek jó személyi viszonya van Demszkyvel, Széchenyivel, Bíró Ivetttel és Bencze Györggyel. Résztvett az ellenzék nagy szilveszteri összejövetelén is, amelyet egy Gárdos /a név nem biztos/ nevű pszichológus házaspár magánlakásán tartottak.

A beszélgetés során szóba került a "Mozgó Világ" ügye is. Megemlítették, az ellenzék azt tervezi, hogy az első olyan számot, amelyet már az új szerkesztő nevével jegyeztek, az ellenzék tagjai borítékban beküldik a KB-hoz Aczél György elvtárs címére.

Az ÁBTL-munkatárs a következőket fűzte hozzá az idézett jelentéshez:

¹ <https://www.facebook.com/plugins/post.php?href=https%3A%2F%2Fwww.facebook.com%2Ftitkosszolgalatileveltar%2Fposts%2Ffbid02ySDE9QDGkMWnecQQ3i8uwz6sMWQ2bzXHdeo6HQYFEcX8EpKJdn5vrurjP-HMxZxDAI>

„Docens” fedőnevű titkos munkatársat a BM III/III-2-a alosztály foglalkoztatta 1978 és 1984 között. Az ügynök az ELTE BTK oktatóiról, hallgatóiról, volt tanítványairól írt elemzéseket, részletes, magánéletüket is érintő jellemzéseket. Számos jelentés szól a Hétfői Szabadegyetem (az ún. repülő egyetem) előadásairól, a szamizdatról és a Mozgó Világ-ügyről is.

Az ügynök Antal László nyelvész, egyetemi tanár az ELTE BTK Általános Nyelvészeti Tanszékének docense volt. 1987-ben jogellenesen külföldre távozott. Az 1962. augusztus 24-szeptember 12-ig Bostonban megtartott IX. Nemzetközi Nyelvészeti Kongresszusról jelentett. Ekkor tartótisztje: Éder Mihály r. százados volt.

Tekintsünk el attól, hogy a névtelen ÁBTL-es, miután kijavította a beszélgetésben résztvevők nevét, a többi nevet meghagyta hibásan (Bíró Yvette, Bence György), valamint hogy „Docens” a repülő egyetemen nem vett részt és nem jelentett se arról, se a szamizdatokról, ahogy többet a „Mozgó Világ” ügyről sem, továbbá Antalt 1962-től folyamatosan foglalkoztatták (először „társadalmi kapcsolatként”, majd titkos munkatársként, ami az ügynöknél jóval magasabb sarzsi volt, végül 1985-ben hagyta el családstul Magyarországot, bár az igaz, hogy a dossziéját csak 1987-ben zárták le.)

Hogy a történet miért nem volt ismeretlen számomra, azt jó két éve írtam meg egy hosszabb cikkben, amelyet Antal László, a legendás hírű tanár akkor még alig ismert BM-informátori tevékenységének szenteltem, több mint 600 oldalnyi iratanyagának áttanulmányozása, valamint az MTA Levéltárban folytatott kutatás után.² Innen tudom például azt is, hogy az ügynökök az információk forrását „barátom” megjelöléssel azonosították, ám ezek mindig ők maguk voltak, hiszen sokszor saját kezűleg írták le a jelentéseiket.

De mi adott okot arra, hogy Antal László (élt 1930–1993), a „Docens” fedőnevű titkos BM-munkatárs jelentsen, hogy egyáltalán jelenthessen a négy nyelvészről? (Bár munkahely szerint akkor csak egyikük, és szakmájuk szerint is csak ketten, Nádasdy és Kálmán László számítottak nyelvésznek, Kálmán C. György pedig élete végéig irodalomtudósként dolgozott, hadd nevezzük őket ebben az írásban nyelvésznek, amire egyébként jó okunk van, mint mindjárt kiderül.³) Antal akkoriban az amerikai típusú deskriptív nyelvészet mondhatnánk legjobb, de valójában egyetlen hazai művelőjeként szerzett nevet magának – és képezett egy magányos szigetet a jól beágyazott hagyományos leíró és történeti, valamint a szárnyait akkor még csak bontogató generatív nyelvészet között. Lenyűgöző előadói stílusa, gyors észjárása, egyedi ötletei és sziporkázó megjegyzései hallgatók nagy tömegeit vonzották: amikor ő tartott órát, a termek mindig tele voltak, a diákok élénk figyelemmel és gyakori nevetésekkel nyugtázták nyelvészeti poénokkal (!) megtűzdtelt előadásait. Nem csoda, hogy a négy fiatal nyelvész hozzá fordult, és nem is mentek üres kézzel.

² <https://www.es.hu/cikk/2022-02-25/kenesei-istvan/a-docens-egy-rejtely-mozaikkockai.html>

³ Mint azt a hivatkozott cikkemben is megírtam, mind a négy érintettnek, köztük a két Kálmán testvérnek még meg tudtam mutatni a jelentést és egyetértésüket bírtam, hogy azt közöljem az ÉS-ben, de a Kálmán testvérek a cikk megjelenését már nem érték meg.

Az Orwell disztópikus regényéről elhíresült 1984-es év idehaza és persze másképpen sok fiatal nyelvész számára is jelentőssé vált. (A könyv frissen kiadott „jubileumi” diszkötéses példányát egyébként abban az évben sikerült megvennem, majd gondosan átcsomagolva hazacsempésztem a szokásos vámvizsgálati izgalmak közepette.) Az 1970-es évek eleje óta a Szépe György által támogatott és köréje csoportosuló generáció akkorra már nemcsak újabb tagokkal szaporodott, hanem a hazai után a nemzetközi publikációs térben is megjelent. Az MTA Nyelvtudományi Intézetének a budai Várnegyedben a Szentháromság utcában volt a székháza: a korábbi budai városháza műemlék épülete az MTA kezelésében állt és amikor a Művelődésügyi Minisztérium Szalai utcai székházából ki kellett költözzön, a nemrég kinevezett új igazgató, az uralista Hajdú Péter szerencsés kézzel választotta ki az akkor még békés úri környéket.

Az Úri utcára (és a Hadik-szoborra) néző tágas földszinti 13. szobában többeknek volt íróasztala 1984-ben: Komlós Andrásnak, Réger Zitának, Bánréti Zoltánnak, de a Charta 77 aláírása miatt elbocsájtott Pap Marinak, illetve a nemcsak nyelvészeti, de tudományos vezetői karrierre is esélyes, ám a 80-as évek elején az MSZMP munkatársává vált Radics Katalinnak már nem. Szabolcsi Anna (és Szépe György is) más szobákban lakozott, sőt ez idő tájt Kálmán László is bekerült az Intézetbe, ha nem is ebbe a híres szobába. Sokan „vendégként” voltunk ott: az intézeti napokon, kedden és pénteken fel-fellátogattunk, különösen, ha valamilyen esemény volt: É. Kiss Katalin, Mártonfi Ferenc, Nádasdy Ádám, Varga László az ELTE-ről, Kornai Andás a SZTAKI-ból, Prószéky Gábor a szomszédban lévő MTA Zenetudományi Intézetből, Hunyadi László Debrecenből, én pedig a szegedi egyetemről. De éveket töltött közöttünk éppen akkoriban a Fulbright-ösztöndíjas Farrell Ackerman, a University of California, San Diego, mostani professzora. A 70-es évek eleje óta időnként fel-felbukkant a magyarul kiválóan beszélő amsterdami Casper de Groot, vagy a Londoni Egyetemről a „mindenevő” hungarológus Peter Sherwood. Sokszor program híján is felmentünk, hogy nyelvészetről beszéljünk, aztán együtt mentünk ebédelni, többnyire a „Lovardába”, a mostanában Pénzügyminisztériummá ki- (vagy vissza-) cífrázott hajdani BME-kollégium oldalszárnyában működő hodályszerű önkiszolgáló étterembe, rémes fémtálcáival, műanyag edényeivel és pléh evőeszközeivel.

A 13-as szobát 40 év távlatából a modern, strukturalista vagy inkább generatív nyelvészet egyfajta szülőszobájának látom. Noha voltak rendszeres előadások, a hely vonzereje inkább abban állt, hogy ha ott voltunk, mindig előjött valamilyen probléma, amit többnyire vehemensen megvitattunk egymás között, így formálva egymás gondolkodását, valamint vitakészségét. A nyilvános előadásokra az Intézet más osztályairól is bejöttek, nemcsak a saját generációnkból, hanem idősebbek is, mint persze Szépe György (amíg 1980-ban nem ment Pécsre megalapítani az unikális kísérleti bölcsészkart ott, összefogva Horányi Özsébbel, Fülei-Szántó Endrével és a helyiekkel), Kiefer Ferenc (a hazajövetele után), Bakos Ferenc, Molnár Ilona, Elekfi László.

1979-ben a kandidátusi értekezésemnek az ún. munkahelyi vitáját is ott tartottuk, mert ugyan a munkahelyem Szegeden volt, de Debrecenben, Dezső Lászlónál voltam aspiráns

és Budapest látszott a megfelelő mértani középátlagosnak.⁴ A Szabolcsi Anna által vezetett 7 oldalas (!) jegyzőkönyv szerint 33-an voltak jelen, közöttük (a fent említetteken kívül) például Róna-Tas András, Honti László, Kanyó Zoltán, Kelemen János, Szende Tamás, Siptár Péter; Nádasdy Ádám és a külföldön tartózkodó Kiefer Ferenc voltak az opponensek. A Szépe György és a debreceni Korponay Béla társelnökségével órákon át tartó védés során tízen szóltak hozzá kritikusan, néhányan többször is. Ezt az eseményt csak azért idézem itt föl hosszabban, mert egyrészt azt mutatja, hogy milyen központja volt a 13-as szoba a nyelvtudományi történéseknek, másrészt mert ennek az évtizednek a fordulóján kezdett el a nemzedékünk tudományos fokozatokat szerezni: É. Kiss Katalin például épp az 1979-es évben lett kandidátus, Hunyadi és Radics 1981-ben, és sorra a többiek.

De térjünk vissza az 1984-es évhez! Ez volt az első olyan időszak, amikor az az ifjú nyelvésztársaság, amelyet a fentiekben megpróbáltam bemutatni, mintegy testületileg megjelent külföldön, ráadásul nem is akárhol. Ma már nehéz pontosan visszaidézni az események sorrendjét, ezért nem garantálom az emlékeim pontosságát. A 80-as évek elején már jelentősen megnőtt a külföldi vendégek száma a nyelvészetben (is). Rendszeres hazajáró lett például a californiai Santa Barbarából Hetzron Róbert, aki a szakmában a kusita és etiópiai nyelvek tudósaként volt ismert, de éles füllel hallotta meg a magyar hangsúly és intonáció finom megkülönböztetéseit is. A szakdolgozatát a Groningeni Egyetemen írt Marác László a magyar névutók és esetragok kérdéseiről készített doktori disszertációt. Mindketten gyakori vendégei voltak a 13. szobának. Valószínűleg Kiefer Ferenc és a groningeni germanista professzor Werner Abraham közötti kapcsolatnak volt köszönhető, de lehetett benne része Marácznak is, hogy az 1984 tavaszán szervezett *Topic, Focus and Configurationality* c. konferenciára népes magyar társaságot hívtak meg a helyiek, jórészt (nyugat-)német és cseh nyelvészekkel együtt, de megjelent Izraelből Julia Horvath és Bécsből Hubert Haider is.

Néhány további jól ismert külföldi nyelvészt hadd soroljak fel: Eva Hajičová, Petr Sgall (Prága), Joachim Jacobs, Arnim von Stechow, Susanne Uhmann (NSZK), Sjaak de Mey, Wim Scherpenisse (Groningen) – amiből következik, hogy a konferencia tulajdonképpen „magyar show” volt, hiszen az alábbiak mind magyar nyelvi kérdésekkel foglalkoztak: Ackerman, Horvath, Komlósy, Marác (és de Mey), Hunyadi, Kenesei, Kiefer, É. Kiss, Szabolcsi, valamint a „négyes csapat”: Prószéky, Nádasdy és a két Kálmán testvér. Érdekes, hogy a magyar tárgyú kutatásokat is végző már említett amsterdami funkcionális nyelvész Casper de Groot nem volt jelen, továbbá hogy a szervezők az Általános Nyelvészeti és Német Tanszékek mellett megemlégték az akkor még létező Finnugor Tanszéket is, ahonnan azonban úgy emlékszem, senki nem vett részt (és amelynek csak később lett a professzora Honti László).

A téma aktualitása nyilvánvaló volt, hiszen a megelőző időszakban kapott egyre nagyobb figyelmet az addig elhanyagolt szórendi problémák beillesztése a generatív

⁴ Az aspirantúra a szovjet mintájú rendszerben hároméves továbbképzési ösztöndíj volt a kandidátusi értekezés megírása céljából.

nyelvtan keretei közé; magyar viszonylatban szinte egy időben jelentkezett két alternatíva is: É. Kiss Katalin (1981) nonkonfigurációs javaslata, illetve Julia Horvath (1981) konfigurációs megoldása, miközben élt még a prágai iskola „funkcionális mondatperspektíva” elnevezés alatt elterjedt hagyománya is, s ennek volt köszönhető az ő jelenlétük is.

É. Kiss Katalinnak az 1970-es évek második felében megkezdett szórendi kutatásai egyrészt a nemzetközi generativista körök számára, másrészt a formális szabályoktól mentes, mintegy impresszionisztikus leírásokban gazdag magyar nyelvészetben is friss légáramlatként jelentkeztek. É. Kiss visszanyúlt egy gyakorlatilag elfeledett és a saját korában követőkre nem talált 19. századi újításhoz, amely Brassai Sámuel nevéhez kötődött, és szembemelve a mondat szerkezet bináris elemzésével a Topik–Predikátum, és az utóbbin belül a Fókusz–VP szerkezet bevezetésével adott magyarázatot a szabad szórendre, hiszen mind a Topikban, mind a Fókuszban bármely összetevő (az előbbiben több is) megjelenhet, továbbá a VP-ben az összetevők sorrendje szabad kivéve, hogy a ragozott ige mindig szorosán követi a Fókuszt.

Ez a radikálisan új elképzelés egy csapásra azonnali hívekre és kritikusokra is talált: a Brassai–É. Kiss modell rendkívül természetes módon helyezi el a magyar mondat összetevőit, de a modell gyermekbetegségeit a bírálók azonnal elkezdték elősorolni. Az egyik legfeltűnőbb gondot az igekötők elhelyezése okozta: É. Kiss első verziójában a Fókuszban talált helyet nekik, hiszen az igekötő (látszólag) a fókuszos összetevővel állt komplementer disztribúcióban. Csakhogy a prozódiai viszonyok ennek ellentmondtak, és erre építették alternatív javaslataikat a vitázók: a „groningeniei” közül Hunyadi László, aki elsősorban a hangsúlyviszonyokat és a kvantorokat figyelte, illetve a „négyes csapat”, akiket ott Prószéky képviselt, deskriptív szórendi és prozódiai megfigyeléseiket tették közzé, valamint e sorok írója, Kenesei István, aki a fókusz logikai értelmezését tárgyalta. Prószéky és társai talán legfontosabb eredménye a főnévi igeneves állítmányokat tartalmazó vizsgálata során a kétfajta hangsúlyozású mondatok elkülönítése volt azzal a következménnyel, hogy az igekötős ige alapesetben semleges, egyenletes hangsúlyozású, „lapos” prozódiajú mondatokban állnak, míg a fókuszos mondatokban a fókusz „irtó” nyomatéka hangsúlytalanná redukálja a mögötte álló összetevőket. Mindez kiegészült egy tüzetes igeosztályozással a szerint, hogy milyen jelentés-, illetve hangsúlymintába illeszkednek bele ezek az infinitívuszt vonzó igeik.

A groningeni előadások még az évben megjelentek egy afféle „könyomatos”, azaz sokszorosított kiadványban, a *Groninger Arbeiten zur germanistischen Linguistik* 24–25. számában (Abraham & de Meij, 1984), majd két évre rá egy válogatás belőlük átdolgozott formában a *Topic, focus and configurationality* c. nyomtatott kötetben (Abraham & de Meij, 1986), amelybe a magyar(országi) résztvevők közül Hunyadi, Kenesei, Kiefer, É. Kiss, Komlósy, Szabolcsi és a „négyes csapat” adtak cikket.

De ezzel még nem volt vége az 1984-es év nyelvészeti termésének, mert a groningeni nemzetközi találkozóval párhuzamosan egy jelentős hazai gyűjtemény elő-

készületei is zajlottak és a 13. szoba nagy vitáiban ezek is kezdtek végleges formát önteni. Az *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* 17. kötetéről van szó (Kiefer & Telegdi, 1989), amelynek a tárgyköre az alcíme szerint „tanulmányok a magyar mondatan köréből” volt. Jóllehet a megjelenés a rendszerváltást megelőző és a könyvkiadást is sújtó gazdasági helyzet miatt az évtized végéig elhúzódott, a kéziratokat már 1984-ben leadtuk, és legfeljebb csak az (akkori papír alapú és sajátos nyomdai jelzésekkel végrehajtott) korrektúrákba helyezhettünk el apróbb javításokat.

Ennek volt köszönhető nem csak, hogy mind a groningeni első változatok, mind a gyűjteményes kötetben publikált végleges cikkek idegen nyelven előbb jelentek meg, mint magyarul, hanem hogy a groningeni és az ÁNyT-beli tanulmányok témái több-kevesebb rokonságot mutattak. A groningeni csapat tagjai közül az ÁNyT-ben É. Kiss Katalin, Kenesei István, Komlósy András és a Kálmán–Kálmán–Nádasdy–Prószéky szerzőtársak voltak jelen, kiegészülve mindazokkal, akik a Nyelvtudományi Intézet szervezésében szintén a „Strukturális magyar nyelvtan” projekt munkálataiban részt vettek: Bánréti Zoltán (mellérendelések), Fabó Kinga (igeszemantika), Kornai András (főnévi csoport), Varga László (prozódia), Wacha Balázs (igeszemlélet), valamint Prószéky Gábor egy saját írással a határozókról. Ezek valóban csupán előtanulmányok voltak, részben mert még nem alakult ki, milyen fejezetek kerüljenek a majdani kötetbe, részben mert valóban szükség volt még az alapkérdések tisztázására, ezért többen is megengedhették maguknak, hogy alternatív elképzeléseket hozzanak nyilvánosságra, például Kornai vagy Kenesei.

Az ekkor már a külföldről hazatért Kiefer vezetése alatt működő munkacsoport nem kevés kiadói hányattatás után végül 1992-re „szülte meg” a sikeres és máig forgalomban lévő *Strukturális magyar nyelvtan* első, *Mondattan* című kötetét (Kiefer, 1992), amelybe a tartalmi szűkítés és a szerzők számának ezzel járó csökkentése miatt a következők maradtak, illetve kerültek be: a mondat szerkezete (É. Kiss Katalin), főnévi csoport (Szabolcsi Anna és Laczkó Tibor), vonzatszerkezetek (Komlósy András), alárendelt mondatok (Kenesei István), mellérendelés (Bánréti Zoltán), aspektus (Kiefer Ferenc), kiegészítve egy grammatikaelméleti bevezetővel (É. Kiss és Szabolcsi). A két lektor egyike pedig Nádasdy Ádám lett; a másik, Rácz Endre, a hagyományos magyar nyelvészet felől érkezett. Ámbár ez még kevésbé tartozik tárgyévünkhöz, két évvel később a külföldi olvasóközönség számára átdolgozott angol nyelvű változat is napvilágot látott (Kiefer & É. Kiss, 1994). Ugyan mindez már egy másik év és másik történet, de a gesztáció időszakába a groningeni konferenciákat és az ÁNyT-t be kell számítani.

Személyes emlékezetemben ez az 1984-es évszám egy másik fontos mérföldkövet is jelez. A 13-as szobában az is egyfajta összetartó kapocs volt, hogy a 70-es évek elején Szépe György egy nyelvtanoktatási problémaadagot prezentált, amiből egy magyar nyelvi tankönyvcsoomag összeállítása kerekedett ki, az ezt létrehozó társaság pedig magát *Fiatal nyelvészek munkaközösségének* nevezte el. Alapító tagjai Bánréti Zoltán, Füredi Mihály, Kenesei István, Komlósy András, Mártonfi Ferenc, Pap Mária,

Radics Katalin, Terts István, Tóth Pál voltak, majd újabb „évfolyamok” csatlakoztak hozzájuk: Heller Mária, Rohonci Katalin és Szabolcsi Anna személyében. Egy amolyan bevezető-kísérő füzetet is megszerkesztettünk 90 lap terjedelemben *Ember és nyelv* címen, és évekig terveztük, hogy egy önálló kötetet formálunk belőle, de a munka valahogy mindig elakadt. A végén én vállaltam el, hogy összeállítom, a még hiányzó fejezetekkel kiegészítem, és részben a régi „belső” tagokra, részben újonnan felkért, a társasághoz is kötődő, de a munkaközösségtől eltérő szakterületeken járatos szerzőkre támaszkodva megszerkesztem a könyvet. Az előbbiek közé Pap Mária, Radics Katalin (akik ketten békésen megfértek egymással a könyv lapjain)⁵, Réger Zita, Rohonci Katalin és Szabolcsi Anna, az utóbbiak közé Kelemen János és Pléh Csaba tartozott. A Gondolat Kiadó révén *A nyelv és a nyelvek* első kiadása is éppen 1984-ben jelent meg (Kenesei, 1984). A kiadásról kiadásra átdolgozott és alkalmasint bővülő könyvbe azután újabb fejezetek kerültek, aligha meglepően ugyanazon kör tagjaitól: Nádasdy az írásról, Prószéky (Kis Balázssal társszerzőként) a számítógépes nyelvészetről.

Ugyanebben az évben a Művelődési Minisztérium meghirdetett egy tudománytámogatási lehetőséget egyik intézményének, a Tudományszervezési és Informatikai Intézetnek a szervezésében. A szegedi Angol Tanszékről benyújtott szerény összegű pályázatomban módomban állt egy kétkötetes angol nyelvű kiadványt megjelentetni, amelyben egyrészt az addigra már rendszeresen publikáló fiatal nemzedék tagjai leíró jellegű fejezeteket tettek közzé a magyar nyelvtan különféle fejezeteiről, másrészt egy nemzetközi szerzőgárda a magyar nyelv elméletileg érdekes problémáit mutatta be.

Az e kötetekkel szárnyra kelt *Approaches to Hungarian* sorozat 1985-ben megjelent első darabjában (Kenesei, 1985) az alábbi szerzők és témák sorakoztak: Kálmán László (a semleges, valamint a fókuszos mondat szórendje, továbbá inflexiók morfológia), Hunyadi László (kvantorok hatóköre és sorrendje), Komlósy András (vonzatszerkezet), Kornai András (főnévi csoport), Laczkó Tibor (deverbális főnévi szerkezetek), Prószéky Gábor (melléknévi igenevek), Kenesei István (alarendelt mondatok), Kerkovits Andrea (ellipszis), Bánréti Zoltán (áthidalás [*gapping*]), Varga László (intonáció), Nádasdy Ádám (fonológia, morfofonológia).

A két évre rá megjelent 2. kötet (Kenesei, 1987) szerzői és témái: É. Kiss Katalin (a lapos VP szerkezetéről), Marác László (a projekciós elv a magyarban), Kenesei István (névmások a Kötéselv fényében), Julia Horvath (aszimmetria-jelenségek a szabad szórendben), Szabolcsi Anna (funkcionális kategóriák az NP-ben), Donka Farkas (tárgyi névmások elhagyása), Farrell Ackerman (névmási igemódosítók), Kálmán László

⁵ Emlékszem, volt bennem némi félelem, hogy mivel Pap Mari publikációs tilalom alatt állt, vajon nem lesz-e ez ártalmára a könyv megjelenésének. Másfelől meg bíztam benne, hogy Radics Katalin neve ugyanakkor kioltja a betiltási szándékokat. Végül azt hiszem, a cenzorok (vagy akikre ezek az ügyek tartoztak) észre sem vették. Legalábbis hozzám semmilyen kifogás vagy visszajelzés nem jutott el.

(fejvezérelt frázisszerkezet nyelvtan a magyarban), Casper de Groot (határozói igeneves passzív szerkezetek). A két kötet kereskedelmi forgalomba nem került, cserekiadványként terjedt, közvetve a tanszéki könyvtárat gazdagítva. Az összesen 16 kötetet megért (és egy nemzetközi periodikában folytatódó) *Approaches to Hungarian* sorozat további sorsa itt most nem releváns, de része volt annak a folyamatnak, amely során minél szélesebb körben ismerte meg a világ nyelvtudománya a hazai tudósok eredményeit.⁶

Az 1984-es évvel mintha zsilip szakadt volna fel a magyar nyelvészet nemzetközi kapcsolataiban. A Wolfgang Dressler és Kiefer Ferenc közötti együttműködés jóvoltából 1985-ben Bécsben egy közös szintaktikai szemináriumot szerveztek, majd elindult a máig tartó kétévenkénti, (többnyire) bécsi és budapesti helyszínekkel szervezett morfológiai konferenciasorozat. 1986-ban újra Groningen hívta meg a magyar nyelvészeket egy ott és Amsterdamban rendezett előadássorozatra, majd 1987 nyarán az Amerikai Nyelvészeti Társaságnak (LSA) a californiai konferenciájával egybekötött nyári nyelvészeti egyetemén (*Linguistic Institute*) vett részt sok hazai nyelvész. És innen nem volt megállás...

A harmincas éveikben járó nyelvészeknek ez a sok áttörést hozó éve az e kötetben ünnepelt Prószéky Gábornak is fordulatot jelenthetett pályáján. Programtervező matematikusként először a Zenetudományi Intézetben lett állása, onnan járt át a szomszéd Nyelvtudományi Intézetbe, a már többször is emlegetett 13-as szobába, és első szorosán vett nyelvészeti publikációja éppen a „négyes csapatnak” a segédigés cikke volt: éppen az, ami miatt felkeresték Antal Lászlót, az egyetlen szakembert, akitől saját deszkriptív elemzésükhöz segítséget várhattak – de nem kaptak. Ugyan csupán szóban ismertették az elképzelésüket, Antalt valószínűleg nem érdekelte, hidegen hagyta a probléma. Egyébként ha egy írott változatot küldtek volna el neki, sokak tapasztalata szerint (beleértve a magamét is) el se olvasta volna. Ők négyen végül üres kézzel távoztak a találkozóról – szemben Antallal, aki felhasználta a kínálatot, hogy kikérdezze az iránta bizalmat tápláló fiatal társaságot, majd tartótisztjének jelentsen egy olyan ügyben, amire konkrét megbízást se kapott, csak magánszorgalomból túlteljesített.⁷

Prószéky a segédigés cikket követő tanulmányaival, a határozókról, majd a melléknévi igenevekről, továbbá a Kálmán Lászlóval társszerzőségben konstruált „Fickó-Mackó nyelvtanról” (Kálmán & Prószéky, 1985) írott munkáival „valódi nyelvészként” is letette a névjegyét, s ezzel a háttérrel és biztonsággal indulhatott tovább a saját útján a magyar nyelvtechnológia alapjainak lerakása, majd megújítása felé.

⁶ Az újabb magyar mondattani kutatások tágabb kontextusáról részletes szakirodalmi utalásokkal egy másik, kevésbé személyes hangú cikkben írtam: Kenesei (2020).

⁷ Ezt azért merem állítani, mert Antal dossziéjában nincsen nyoma annak, hogy a „Mozgó Világ ügyben” információkat kellett volna gyűjtenie Prószékyéktól, viszont több más esetben is önként talált jelenteni való ügyeket.

Irodalom

- Abraham, W., & de Meij, S. (Eds.). (1986). *Topic, focus and configurationality*. Amsterdam: John Benjamins.
- Abraham, W., & de Meij, S. (Eds.). (1984). *GAGL: Groninger Arbeiten zur germanistischen Linguistik*, No. 24–25. Retrieved from <https://ugp.rug.nl/GAGL/issue/view/4113>; <https://ugp.rug.nl/GAGL/issue/view/4120>
- Kálmán L. & Prószték G. (1985). FMR Grammar. In *Műhelymunkák a nyelvészet és társtudományai köréből 1* (pp. 31–41).
- É. Kiss, K. (1981). Structural relations in Hungarian, a “free” word order language. *Linguistic Inquiry*, 12 (pp. 381–416).
- Horvath, J. (1981). *Aspects of Hungarian syntax and the theory of grammar* [Doctoral dissertation, University of California, Los Angeles].
- Kenesei I. (szerk.). (1984). *A nyelv és a nyelvek*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Kenesei, I. (Ed.). (1985). *Approaches to Hungarian 1: Data and Descriptions*. Szeged: JATE.
- Kenesei, I. (Ed.). (1987). *Approaches to Hungarian 2: Theories and Analyses*. Szeged: JATE.
- Kenesei I. (2020). A magyar mondattan 50 éve. *Magyar Nyelv*, 116(1) (pp. 1–18). http://www.c3.hu/~magyar-nyelv/20-1/Kenesei_MNy_20-1.pdf
- Kiefer F. (szerk.). (1992). *Strukturális magyar nyelvtan 1: Mondattan*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Kiefer, F., & É. Kiss, K. (Eds.). (1994). *The syntactic structure of Hungarian*. New York: Academic Press.
- Kiefer F. & Telegdi Z. (szerk.). (1989). *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XVII*. Budapest: Akadémiai Kiadó.